

สังคมนิตาธิปไตย : ภาพสะท้อนบุรุษมีอำนาจและสิทธิเหนือสตรี จากนวนิยาย
“ข้างหลังภาพ” ของศรีบูรพา

The patriarchal society: a reflection on men having power and rights over women. From the novel "Behind the Painting" of KulapSaipradit.

HE XIAO HUA^{1*} และมานิช ดินลานสกุล²

HE XIAO HUA^{1*} and Manoch Dinlansagoon²

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท, หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยทักษิณ

¹ Postgraduate Student in Thai, Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยทักษิณ

² Assistant Professor Dr., Master of Arts Program, Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University.

*Corresponding author, E-mail: mrrmao0815@gmail.com

บทคัดย่อ

บทวิเคราะห์สังคมนิตาธิปไตยจากนวนิยายเรื่อง ข้างหลังภาพ ของศรีบูรพา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) อิทธิพลของแนวคิดปิตาธิปไตยในสังคมไทยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของสตรีไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475) สังคมนิตาธิปไตย ที่ประกอบสร้างความเป็นผู้ดีของหม่อมราชวงศ์กิริติ และ 3) สังคมนิตาธิปไตย ในโครงสร้างครอบครัวของหม่อมราชวงศ์กิริติ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่าปิตาธิปไตยในสังคมไทยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของสตรีไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้รับอิทธิพลจาก 3 ประการ คือ 1) ยุคสมัยทางการเมือง 2) ครอบครัว 3) ภาพลักษณ์ความเป็นกุลสตรีไทย นวนิยายเรื่องนี้ประพันธ์ขึ้นในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง 2475 เป็นยุคที่มีความขัดแย้งระหว่างค่านิยมเก่า - ใหม่ ทำให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมในสมัยนั้นได้อย่างแจ่มชัด คือ บุรุษมีอำนาจและสิทธิเหนือสตรี โดยเสนอภาพตัวอย่างผ่านวิถีชีวิตอันอภัพของหม่อมราชวงศ์กิริติ ผู้ที่อยู่ภายใต้กรอบจารีตประเพณีและการดูแลอย่างเข้มงวด กวดขัน แบบกุลสตรีไทยจากครอบครัวนานถึง 35 ปี ไม่เคยสัมผัสโลกภายนอกด้วยตนเอง ชีวิตหม่นเวียนแต่กับการให้ความยึดมั่นและเคารพ เชื่อฟังทุกคำตัดสินใจจากพ่อเพียงอย่างเดียว รวมถึงเรื่องความรักและความอิสระ ฉะนั้น การใช้ชีวิตอยู่ภายใต้สังคมนิตาธิปไตย จึงก่อให้เกิดเป็นภาพสะท้อนบริบททางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้หญิงในยุคนั้นอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: ปิตาธิปไตย, การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง 2475, จารีตประเพณี

Abstract

An analysis of the patriarchal society from the novel behind the Painting of KulapSaipradit, which was written in the post-regime change in 1932, is an era where the conflict between old and new values shows the status quo. The truth of society at that time was clear that men had powers and rights over women. By presenting sample pictures of Mom RajawongseKirati's unfortunate way of life Those under a strict customary framework and care Thai women from family for up to 35 years, never touching the outside world by themselves. Life revolves, but with commitment and respect Obeying every decision from the father alone Including love and freedom, so living under the patriarchal society Thus creating a reflection on the social context The lives of women in that era clearly.

Keywords: Patriarchy, regime change 1932, custom

บทนำ

ศรีบูรพา เป็นนักคิด นักเขียนที่อยู่ในวงการวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์และการรณรงค์เพื่อสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค สันติภาพและความถูกต้องในสังคม เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องและเชิดชูระบอบประชาธิปไตยตลอดมาในขณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง พ.ศ. 2475 เข้ารับหน้าที่เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายวันประชาชาติ เมื่อถึง พ.ศ. 2479 ยุคที่จอมพล ป.พิบูลสงครามมีอำนาจมากและไม่พอใจที่จะเสนอข่าวประชาชาติ ด้วยเหตุที่ท่านไม่ประสงค์ให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเจ้าของทุน จึงเดินทางไปดูงานหนังสือพิมพ์ 6 เดือนที่ประเทศญี่ปุ่นตามคำเชิญหนังสือพิมพ์อาซาฮี เมื่อกลับมายังประเทศไทยเขาได้รับแรงบันดาลใจ นำไปสู่การประพันธ์นวนิยายเรื่อง “ข้างหลังภาพ” ขึ้นมา โดยใช้ฉากในญี่ปุ่น (เสน่ห์ จามริก. 2548, 4)

นวนิยายเรื่องนี้ ชาวไทยรู้จักกันดี ซึ่งได้อ้างถึงธรรมเนียมในสมัยอดีต บรรยายเรื่องราวโศกนาฏกรรมความรักโดยใช้คำศัพท์ภาษาไทยร้อยแก้วธรรมดาแต่นำเสนอเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจ ทำให้ผู้อ่านมีความซาบซึ้งตรึงใจในเหตุการณ์และฉากต่าง ๆ นำเสนอผ่านความเศร้าโศกของตัวละครเอก คือ หม่อมราชวงศ์กิริติ แสดงให้เห็นถึงสภาพการใช้ชีวิตของผู้หญิงสมัยก่อน ที่ต้องอยู่เหี่ยวเฝ้ากับเรือน ถือเป็นระบบความคิดสำคัญที่คนในสมัยนั้น ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่อย่างสมบูรณ์แล้ว ก็ยังยึดมั่นในหลักของจารีตประเพณี ภายใต้อุปถัมภ์อย่างเคร่งครัดจากทางครอบครัว เพื่อที่จะเป็นกุลสตรี ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่ดีทางสังคมของครอบครัว ตลอดระยะเวลา 35 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่แสวงหาความรักในชีวิตของเธอ เธอมีความคาดหวังที่จะได้ออกไปสู่ในโลกภายนอกอย่างสูง และหวังว่าจะมีคนที่รักเธอเหมือนน้องสาว 2 คนของเธอที่ได้แต่งงานไปเมื่อไม่นาน แต่เธอก็ยังหนีไม่พ้นชะตากรรมอันโหดร้ายเนื่องจากเธอได้ตกปากรับคำของบิดา และเข้าสู่พิธีวิวาห์กับท่านอธิการบดี เพื่อนเก่าของท่านพ่อเธอซึ่งมี

อายุ 50 ปี หลังจากเธอได้แต่งงานแล้ว ก็ได้ออกเดินทางไปฮันนีมูนในประเทศญี่ปุ่น ได้พบบุตรชายของเพื่อนสนิททำนอการบติ คือ นพพร นพพรได้คลั่งรักและเลื่อมใสหม่อมราชวงศ์กิริตตามวิสัยชายหนุ่ม และได้แสดงเจตนาถึงความรักอย่างมากล้นบนยอดเขามิตาเกะ แต่ด้วยธรรมเนียมสมัยก่อนที่พร่ำสอนให้ผู้หญิงเป็นเพศที่ต้องรักนวลสงวนตัว รวมทั้งหม่อมราชวงศ์กิริตเองก็เป็นผู้หญิงที่มีครอบครัวแล้ว ทำให้ไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของนพพรได้ จนได้เกิดเป็นเรื่องโศกนาฏกรรมขึ้นมาเป็นจุดจบของเรื่อง เพราะหม่อมราชวงศ์กิริต ผู้ถูกสังคมปีตาทิปไตยเป็นกรอกำกับพฤติกรรมด้วยธรรมเนียม จารีตประเพณี ในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ส่งผลให้วิถีชีวิตของสตรี จำต้องหมุนเดินตามกรอบประเพณีและแนวปฏิบัติที่สังคม “ชายเป็นใหญ่” วางไว้ และไม่สามารถแสดงตัวหรือแสดงความคิดเห็นอื่นใดออกจากวงจำกัดอันคับแคบนี้ได้เลย

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข (2558, 89) ได้อธิบายถึงลักษณะของสังคม “ชายเป็นใหญ่” ไว้ว่า “ผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจะเป็นปัจเจกชนที่ควบคุมผู้หญิงให้ต้องอยู่แต่ภายในบ้าน โดยผู้ชายที่อยู่ในตำแหน่งนี้ อาจเป็นสามีหรือพ่อของผู้หญิง ผู้ที่ทำหน้าที่ในการกดขี่โดยตรงและได้ประโยชน์จากผู้หญิงอยู่ในสถานะต่ำกว่าหรือด้อยกว่า การที่ผู้หญิงถูกกดขี่อยู่เช่นนั้น ก็เพราะผู้หญิงถูกกีดกันให้อยู่แต่ในพื้นที่ส่วนตัวของผู้ชายไม่สามารถเข้าสู่โครงสร้างของการทำงานที่มีค่าตอบแทนหรือโครงสร้างการเมืองได้”

ข้อความข้างต้นตอกย้ำวิถีชีวิตหรือการดำรงอยู่ของผู้หญิงที่อยู่ในสังคม “ชายเป็นใหญ่” สอดคล้องกับเรื่องราวในอดีตที่หม่อมราชวงศ์กิริตได้อธิบายไว้ในเนื้อเรื่อง ทำให้ผู้อ่านได้เกิดจินตภาพ และมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจต่อเหตุการณ์ที่เธอได้เผชิญอยู่เสมอตลอดชีวิตที่ผ่านมา ดังความว่า

“... ชีวิตของฉันเป็นชีวิตของคนอาภัพ เหตุผลในการแต่งงานของฉัน เป็นเหตุผลของสตรีที่อาภัพที่สุดในเรื่องความรัก ...”

(ศรีบูรพา, 2555, หน้า 70)

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาทฤษฎีปีตาทิปไตยที่สะท้อนผ่านนวนิยายเรื่อง ข้างหลังภาพ เพื่อเข้าใจถึงอิทธิพลของแนวคิดปีตาทิปไตยในสังคมไทยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของสตรีไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยหวังว่าคำตอบของบทความนี้อาจช่วยให้เห็นถึงความแตกต่างของสังคมปีตาทิปไตยที่มีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ระหว่างสมัยอดีตกับปัจจุบัน ซึ่งเป็นภาพสะท้อนที่สำคัญ โดยสอดแทรกเรื่องการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรี และความเสมอภาคของผู้หญิงในสมัยนั้น ๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของแนวคิดปีตาทิปไตยในสังคมไทยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของสตรีไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
2. เพื่อศึกษาสังคมปีตาทิปไตย ที่ประกอบสร้างความเป็นผู้ดีของหม่อมราชวงศ์กิริต
3. เพื่อศึกษาสังคมปีตาทิปไตย ในโครงสร้างครอบครัวของหม่อมราชวงศ์กิริต

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

1. ทฤษฎีปิตาธิปไตยในสังคมไทย

ปิตาธิปไตย (patriarchy) หรือแนวคิดชายเป็นใหญ่กำหนดบรรทัดฐานว่าผู้ชาย คือศูนย์กลางของสังคมมนุษย์ และแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างชายหญิงเป็นสองขั้วโดย ระบุว่าผู้ชายเป็นเพศที่เข้มแข็ง มีเหตุผล เป็นผู้นำ ส่วนผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอใช้อารมณ์ การเลี้ยงลูกเป็นหน้าที่เฉพาะของผู้หญิง จึงต้องตกเป็นรองและถูกจำกัดบทบาทเอาไว้ตามที่ผู้ชายต้องการ (พลากร เจียมธีระนาถ, 2554 อ้างถึงใน ไกล์รุ่ง ภู่ออนโสม. 2563, 45)

2. แนวคิดแบบรักต่างเพศ

แนวคิดแบบรักต่างเพศ (heterosexuality) มองว่าผู้ชายเป็นฝ่ายเริ่มหรือเป็นผู้นำในขณะที่ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายยอมตามในทุกความหมายความเชื่อนี้สะท้อนการผลิตซ้ำความคิดแบบผู้ชายเหนือกว่า ทำให้ผู้ชายเป็นฝ่ายนำและผู้หญิงต้องยอมตาม (ชลิดาภรณ์ส่งสัมพันธ์, 2547 อ้างถึงใน สรยา รอดเพชร. 2561, 72)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยดำเนินการตามกระบวนการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและหนังสือต้นฉบับของ “ข้างหลังภาพ”
2. ศึกษาทฤษฎีสังคมปิตาธิปไตยและแนวคิดแบบรักต่างเพศ
3. รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ศึกษา
4. จัดกระทำข้อมูล
5. สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

สังคมปิตาธิปไตย ในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475

ปิตาธิปไตย (Patriarchy) แต่เดิมหมายถึง “อำนาจของบิดา” แต่ในปัจจุบันหมายถึง “ระบบชายเป็นใหญ่” โดยอาศัยอำนาจของบิดาเป็นรากฐานของเพศชายโดยรวม ปิตาธิปไตยยังเป็นอำนาจที่แฝงเร้นอยู่กับสิ่งอื่น ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ หรือกฎหมาย มีอำนาจครอบคลุมบทบาท พฤติกรรมวิถีคิดทั้งของเพศหญิงเพศชาย และเพศอื่น ๆ ” (เสนาะ เจริญพร, 2548 อ้างถึงใน สรยา รอดเพชร. 2561, 56)

สังคมปิตาธิปไตย เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยกดขี่ข่มเหง ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้หญิง ทำให้บทบาทของผู้หญิงในสมัยนั้นด้อยกว่าผู้ชาย สรยา รอดเพชร (2561, 58) ได้อธิบายถึงผู้หญิงที่ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้สังคมปิตาธิปไตยไว้ว่า “อำนาจปิตาธิปไตยมองว่าสถานะภาพของผู้หญิงถูกควบคุมโดยผู้ชายที่มีอำนาจใน

การปกครองดินแดนว่าผู้หญิงควรเป็นอย่างไร ผู้หญิงต้องมีสถานะเป็นแม่และเมียที่ดี ผู้หญิงต้องมีลักษณะที่อ่อนหวานอ่อนโยน และเก่งในเรื่องงานดูแลบ้าน”

ในสมัยยุคหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง 2475 ด้วยเหตุที่มีความขัดแย้งระหว่างค่านิยมเก่า - ใหม่ ทำให้สังคมมีความแตกแยกกันทางความคิด ในเวลานั้น สังคมยังสนับสนุนและยึดมั่นในสิทธิของเพศชายเป็นใหญ่ ซึ่งมีสิทธิเสรีภาพเหนือกว่าผู้หญิง และยกให้ผู้ชายเป็นผู้ที่มีสิทธิ์สืบทอดทรัพย์สินต่าง ๆ ในครอบครัวเท่านั้น แนวคิดนี้ มุ่งเน้นในทางที่ “ชายเป็นใหญ่” กำหนดให้ผู้หญิงควรเป็นกุลสตรีที่มีพฤติกรรมอันเหมาะสมให้แก่ครอบครัว รับผิดชอบและเชื่อฟังคำพูดของผู้ชาย ดูแลงานบ้านและรักษาภาพลักษณ์ทางสังคมของครอบครัว จนกลายเป็นหน้าที่สำคัญของผู้หญิงแต่ละคนที่สมควรมี ทำให้บทบาทของผู้หญิงในสมัยนั้นลดลง

ในความเป็นจริง หม่อมราชวงศ์กิริติเป็นกุลสตรีไทยที่งดงามและซื่อสัตย์ มีความกล้าหาญและความจริงใจที่จะเปิดเผยทุกเรื่องราวในเหตุการณ์ของอดีต ทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพวิถีชีวิตอันอากัปกิริยาของหม่อมราชวงศ์กิริติที่อยู่ภายใต้กรอบการควบคุมจากครอบครัว ดังบทสนทนาตอนหนึ่งในนวนิยายความว่า

“... ชีวิตของฉันทันไม่มีอาการผจญรัก ผจญโชค ไม่มีอาการพุ่มพวยน้ำตาหรือได้ขึ้นสวรรค์แล้วก็ได้ลงนรก หรือมีเรื่องน่าตื่นเต้นเร้าใจอะไรในทำนองนั้นเลย ชีวิตของฉันทันอยู่ห่างไกลกับสิ่งเหล่านี้ ในชีวิตของฉันทันมีแต่เหตุการณ์ที่เป็นธรรมดาสามัญ และมันอาจจะกลายเป็นธรรมดาสามัญเสียจนเกินไปจนทำให้เกิดความผิดหวัง จนทำให้ฉันทันกลายเป็นสตรีที่อากัปกิริยาที่สุดคนหนึ่งไปได้”

(ศรีบูรพา, 2555, หน้า 72)

ด้วยหม่อมราชวงศ์กิริติเป็นผู้ที่มีรูปโฉมที่งดงามและเปล่งปลั่ง ดูอ่อนกว่าวัย ทางครอบครัวจึงไม่ให้เธอไปสัมผัสโลกภายนอก เมื่ออยากรู้ข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจ เธอทำได้แค่ไปศึกษาเล่าเรียนกับหม่อมสูงอายุคนหนึ่ง ช่วงนั้นเป็นช่วงอายุที่ผู้หญิงคนหนึ่งกำลังมีความคาดหวังและสรรหาความรักในชีวิตสุดท้ายก็ต้องมาถูกจำกัดบริเวณไว้ในบ้านนานถึง 35 ปี ทั้ง ๆ ที่น้องสาวที่รักสองคนของเธอได้วิวาห์กับสามีอย่างมีความสุขไปสักพักแล้ว แต่เธอก็ต้องรักษาและดูแลภาพลักษณ์ของครอบครัวไว้อย่างสม่ำเสมอเนื่องจากมันเป็นคำสั่งที่มาจากบิดาของเธอ บ่งบอกให้เห็นถึงภาพผู้หญิงที่ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้สังคมแบบปิตาธิปไตยได้อย่างชัดเจน ผู้หญิงที่อยู่ภายใต้สังคมแบบนั้น ถือว่าเป็นผู้หญิงที่ไร้อุดมการณ์ ซึ่งไม่มีสิทธิเสรีภาพมาตัดสินหรือดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของตัวเอง โดยเฉพาะความรักในชีวิตคู่ ดังคำพูดของหม่อมราชวงศ์กิริติในนวนิยายความว่า

“การเกิดมาไร้ความรัก จนกระทั่งอายุถึง 29 ปีนี้ ก็เป็นการเคราะห์ร้ายพออยู่แล้ว แต่ฉันทันเป็นคนเคราะห์ร้ายจนถึงที่สุดในเรื่องนี้ ความใฝ่ฝันของฉันทันไม่ได้เป็นของจริงขึ้นเลย ปีแล้วปีเล่า ความหวังก็จืดจางโรยราไปเป็นลำดับ”

(ศรีบูรพา, 2555, หน้า 78)

แม้ว่าศรีบูรพาจะไม่ได้บรรยายถึงสภาพสังคมในสมัยนั้นอย่างตรงไปตรงมา แต่ผู้อ่านสามารถวิเคราะห์และตีความจากบทสนทนาของหม่อมราชวงศ์กิริติได้ว่า ถึงแม้ชีวิตของเธอจะมั่งมีศรีสุข เป็นชนชั้นสูง ได้รับการยกย่อง มีผู้คนนับถือและให้ความสนใจมากมายเพียงใด ท้ายที่สุดแล้วก็ต้องมาเผชิญกับชะตากรรมอันโหดเหี้ยมที่ปรากฏในชีวิตของเธอ

ในวัยที่ร่างกายพัฒนาเต็มที่ และดวงใจโหยหาความรักและต้องการประสบความสำเร็จในหลาย ๆ ด้านของชีวิต ระหว่างหม่อมราชวงศ์กิริติกับน้องสาวของเธอ ทั้งสองฝ่ายควรได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน แต่ความโชคร้ายและความไม่ยุติธรรมก็มาเยือนชีวิตของเธอไม่ขาดสาย จนทำให้เธอรู้สึกว่าเป็นคนที่อากัปกิริยา เพราะสิ่งสวยงามนี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้หญิงทุกคนสมควรจะได้รับในชีวิตของตน ความใฝ่ฝันของเธอถูกผลักออกไปไกลจนกลายเป็นความเพ้อฝัน เป็นสิ่งที่เธอไม่สามารถกำหนดโดยลำพังได้ ดังความว่า

“ระหว่างเวลาที่น้องสาวคนเล็กของฉันได้แต่งงานไป แม้ว่าฉันจะคิดคำนึงใฝ่ฝันความรักบ้าง ฉันก็มีชีวิตสดชื่นอยู่ด้วยความหวัง จนกระทั่งอีก 2 ปีต่อมา น้องสาวคนรองจากฉันได้แต่งงานไปอีกคนหนึ่งกับชายที่เธอรัก ในวาระนั้นแหละที่ฉันเริ่มรู้สึกว่า ฉันออกจากเป็นคนอากัปกิริยา”

(ศรีบูรพา, 2555, หน้า 76)

จะเห็นได้ว่าธรรมชาติของผู้คนโลกใบนี้ คงไม่มีใครอยากให้เรื่องไม่ดีเข้ามาในชีวิตของตัวเอง ทุกคนล้วนแต่อยากมีความสุข อยากสมความปรารถนาในทุก ๆ ด้าน นั่นคือความสุขที่สุดของชีวิตที่มนุษย์ใฝ่ฝันหา และพยายามไขว่คว้าให้ได้มา แต่หม่อมราชวงศ์กิริติ กลับต้องเผชิญกับอิทธิพลที่ได้รับมาจากสังคมปิตาธิปไตย และยอมจำนนด้วยคำสั่งของท่านพ่อเสมอ ดังบทสนทนาตอนหนึ่งว่า

“วงชีวิตในวัยสาวของฉัน เป็นวงชีวิตที่แคบมาก ฉันมีโอกาสที่จะร่ำเรียงบันเทิงใจในวัยรุ่นสาวของฉัน ดุจเดียวกับสตรีสาวที่เป็นคนธรรมดาสามัญทั่วไป ฉันไม่ได้ตั้งใจจะแยกตัวฉันออกจากท่านสุภาพสตรีเหล่านั้นดอก แต่ความจริงฉันได้ถูกแยก ฉันไม่ได้เป็นเจ้าของแต่ฉันเป็นลูกเจ้า ท่านพ่อของฉันท่านเป็นเจ้านายแท้จริง”

(ศรีบูรพา, 2555, หน้า 73)

อันที่จริง สังคมปิตาธิปไตยยังมีการแปรเปลี่ยนจากสมัยอดีตตามกระแสการพัฒนาของสังคมมาสู่ปัจจุบัน โดยเฉพาะได้บรรเทาความรุนแรงลงในด้านต่าง ๆ ดังที่ ณรงค์กรธร รอดทรัพย์ (2555, 44) ได้สรุปการเปลี่ยนแปลงของปิตาธิปไตยตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบันว่า “แม้ว่าภาวการณ์แห่งความเท่าเทียมระหว่างหญิงและชายทุกวันนี้ในหลายพื้นที่ หลายภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ทั้งในทวีปยุโรป ออสเตรเลีย อเมริกาเหนือ หรือบางแห่งในเอเชียจะแปรเปลี่ยนไป เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ หรือยุติธรรมระหว่างเพศให้ทุเลาลงกว่าแต่ก่อนได้ แต่อย่างไรก็ตาม ภาพสะท้อนของความไม่เสมอภาคดังกล่าวนี้ ก็ยังดำเนินอยู่ และหรืออาจจะดำรงอยู่ต่อไปภายหน้าในบางสังคมวัฒนธรรม”

จากข้อสรุปข้างต้น ผู้อ่านสามารถทราบได้ว่า สังคมปิตาธิปไตยได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนาน แม้ไม่ได้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดอยู่ในบริบทสังคมของปัจจุบันนี้ แต่ก็ยังมีผลต่อความคิด ค่านิยมของมนุษย์ในยุคสมัยต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

สังคมปิตาธิปไตย ในโครงสร้างครอบครัวของหม่อมราชวงศ์กิริติ

ผู้หญิงที่ถูกเลี้ยงมาด้วยวิธีการและพื้นที่อันจำกัด ย่อมต่อต้านกับสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นด้วยอำนาจของครอบครัวและยึดมั่นธรรมเนียมที่เป็นเอกภาพไม่ได้ หม่อมราชวงศ์กิริติบอกว่าตัวเองเป็นคนที่มีอาภัพ เนื่องจากว่าถูกเลี้ยงดูมาในรูปแบบที่ไม่รับรู้ข้อมูลข่าวสารของโลกภายนอกอย่างใด ชีวิตก็หมุนเวียนกับครอบครัว ไม่ต้องไปพูดถึงในเรื่องของอุดมการณ์ เพราะมันเป็นเรื่องที่คุณหญิงคาดหวังในใจอย่างสูง แต่ไม่สามารถที่จะไปดำเนินการเองได้ ฉะนั้น คำสั่งของท่านพ่อจะเป็นสิ่งที่ตัดสินตัวเธอว่าควรปฏิบัติเช่นไรให้ถูกต้องตามหลักของจารีตประเพณี ดังที่ปรากฏในนวนิยายความว่า

“ฉันอยู่บ้านเรียนหนังสือจากครูหม่อมบ้าง บางที่ท่านพ่อก็ส่งฉันไปอยู่ในรั้วในวัง รั้วใช้เจ้านายใหญ่โตองค์หญิงบางองค์ที่เป็นญาติของเรา ฉันใช้ชีวิตในวัยสาวของฉันในท่านองนี้หลายปี ฉันต้องอยู่ในโลกของท่านพ่อนานพอ จนฉันแทบไม่มีโอกาสจะระลึกว่าความเป็นสาวนั้นมีค่าอย่างไรที่สุดสำหรับสตรีเพศเพียงใด และฉันควรจะใช้ความเป็นสาวเพื่อประโยชน์แก่ตัวของฉันเองอย่างไรบ้าง”

(ศรีบูรพา, 2555, หน้า 74)

การที่หม่อมราชวงศ์กิริติต้องยอมจำนนจนแทบไม่มีโอกาสมานึกถึงประโยชน์คุณค่าของตัวเองทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นฝีมือของท่านพ่อซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่กุลสตรีไทยคนหนึ่งต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ไม่มีโอกาสกำหนดชีวิตอนาคตของเธอเองว่าจะเป็นเช่นไร ก่อนได้แต่งงานกับท่านอธิการบดี สิ่งที่เคยผ่านมาในชีวิตอดีตทั้งหลาย มันถือเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรมแก่ชีวิตของเธอมากแค่ไหน สิ่งที่เราทำได้ก็คือเคารพนับถือ เชื่อฟังคำพูด และอยู่ในโลกของท่านพ่ออย่างเดียว ดังเสียงที่เล่าผ่านการบรรยายตอนหนึ่งว่า

“ฉันได้เรียนหนังสืออย่างเป็นกิจจะลักษณะที่โรงเรียนตามสมควร พอเข้าชีวิตจะเป็นสาว ท่านก็เก็บตัวฉันไว้ในโลกของท่าน ท่านป้องกันฉันจากการติดต่อกับโลกภายนอก ฉันได้เรียนหนังสือต่อมากับหม่อมแก่ ๆ คนหนึ่งที่บ้านของเราหรือวังตามที่เรียกกันในเวลานั้น ฉันได้เรียนรู้เรื่องราวจากโลกภายนอกบ้าง จากครูหม่อมของฉัน และจากหม่อมแก่นะเธอ ระหว่างครูหม่อมแก่ของฉันกับแม่เฒ่าชาวไทยของเรา ก็ดูไม่มีอะไรแตกต่างกันมากนัก การสนทนาพาทีของแกก็มีแต่เรื่องคุณธรรม ความดีแม่ศรีเรือนอะไรจำพวกนี้”

(ศรีบูรพา, 2555, หน้า 73)

นอกจากต้องเรียนรู้ในพื้นที่อันจำกัดแล้ว เธอยังต้องบำรุงรักษาสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง ทุก ๆ วัน เพื่อให้ทรงคุณค่าและความงามเพื่อสร้างภาพลักษณ์ทางสังคมของครอบครัวไว้ เช่นเสียงระบาย ตอนหนึ่งว่า

“ฉันมีงานทำเกือบตลอดทั้งวัน ฉันสนใจในการวาดภาพ และใช้เวลาฝึกฝนมากตามที่เราทราบแล้ว ฉันมีความเพลิดเพลินไปในงานนั้น นอกจากนั้นฉันมีงานที่ต้องทำประจำวันอีกอย่าง คือการบำรุงรักษาความงามความเปล่งปลั่งของฉัน ให้คงอยู่นานที่สุดที่จะนานได้ ฉันต้องใช้เวลารวันหนึ่งหลายชั่วโมงเป็นกิจวัตรประจำวันของฉัน”

(ศรีบูรพา, 2555, หน้า 75)

บางครั้งเธอก็พยายามต่อต้านอยากให้อายุของเธอมีการเปลี่ยนแปลง เธออยากพบคนที่รักเธอเหมือนน้องสาวสองคนของเธอ เธออยากได้เรียนรู้โลกภายนอกกว่า มีสิ่งที่น่าดึงดูดใจเพียงใด ต่อหัวใจดวงเล็ก ๆ ของเธอ มีพลังแห่งความหวังอันมหาศาลแค่ไหนที่คาดหวังกับความอิสระและอนาคตที่สดใส ก่อนจะได้พบท่านอธิการบดี และการวิวาทะที่ไร้ความรักซึ่งเธออาจจะยินยอมได้ เพื่อได้หลบพ้นชีวิตที่มีดมนแบบเดิม และนำพาความคาดหวังของเธอมาพบกับโลกใบนี้ใหม่อีกครั้ง ดังความว่า

“... ครั้นฉันระลึกได้ว่า ฉันมีอายุได้เท่าไรแล้ว ฉันก็ใจหายอีกครั้งหนึ่ง หยาดน้ำตาไหลระริน เมื่อฉันรู้สึกด้วยความแน่ใจว่า คำขอของท่านเจ้าคุณเป็นสัญญาณบอกความพินาศแห่งความหวังของฉัน เป็นสัญญาณว่าโอกาสที่ฉันจะได้พบความรักและได้แต่งงานกับชายที่ฉันรักได้สิ้นสุดลงแล้ว เวลาของฉันหมดแล้ว”

“มนุษย์อาจจะเหยียดหยาม โหด แต่โลกน่านรักมิใช่หรือ ถ้าเธอแลไปให้ทั่วเดี๋ยวนี้ ... ฉันกำลังจะบอกเธอถึงเหตุผลในการตัดสินใจตลึงใจของฉัน”

(ศรีบูรพา, 2555, หน้า 80)

เมื่อมีโอกาสที่ได้ออกไปจากชีวิตที่น่าอากั๊พแบบเดิม หม่อมราชวงศ์กิริติก็เหมือนคนทั่วไปที่ต้องการความเป็นอิสระและไปพบ “โลกใบใหม่” ที่ไม่เคยสัมผัสมาก่อน แสดงให้เห็นถึงใจของหม่อมราชวงศ์กิริติที่มีความคาดหวังที่ติงามกับโลกภายนอก

สังคมปิตาธิปไตย ที่ประกอบสร้างความเป็นผู้ดีของหม่อมราชวงศ์กิริติ

อาทิทยา โสภากา (ม.ป.ป. , 2) กล่าวว่า “เหตุที่ความรักของคนสองคนเดินสวนทางกันเพราะขณะที่นพพรรักคุณหญิงอย่างมาก จนความรักกลายเป็นความทรมาณ คุณหญิงเองแม้จะรักนพพรแต่ด้วยเธอก็มีสามีอยู่แล้ว จึงไม่สามารถที่จะกระทำการใด ๆ ที่ตามใจปรารถนาได้” ศรีบูรพาได้บรรยายผ่านความลำบากใจในตอนที่ได้ไปท่องเที่ยวกับนพพรอยู่บนยอดเขามิตาเกะ แม้แต่ใจของหม่อมราชวงศ์กิริติรักนพพรมากแค่ไหน ด้วยธรรมเนียมจารีตประเพณีอันเคร่งครัดของสมัยอดีตที่พร้าสอนให้สตรีต้องซื่อสัตย์ต่อ

สามี อีกทั้งหม่อมราชวงศ์กীরตินั้นเป็นผู้ได้รับการอบรมอันดีงามมาตลอด และอยู่ในกรอบของศีลธรรม ทำให้เธอไม่สามารถที่จะระบายอารมณ์และความในใจในตอนนั้นได้ ดังความว่า

“นพพร ถ้าเราทั้งสองจะดำรงชีวิตอยู่แต่บนยอดเขามิตาเกะนี้ตลอดไปจนชั่วชีวิตหาไม่ คำพูดของเธอก็เป็นการถูกต้องทุกอย่าง แต่ความจริง อีกประเดี๋ยวเราก็จะลงไปจากเขาลูกนี้ ไปเผชิญหน้ากับฝูงชน แล้วในไม่ช้าเธอก็จะต้องไปสนใจกับการศึกษาเล่าเรียนของเธอ และกะโครงการอันเต็มไปด้วยความมุ่งหมายสูงในชีวิตภายภาคหน้าของเธอ ส่วนฉันก็มีหน้าที่จะต้อง ภาทิตต่อท่านเจ้าคุณ ต้องติดตามไปกับท่านในที่ทุกหนทุกแห่ง คอยปรนนิบัติรับใช้ท่านตามหน้าที่ ของภรรยาที่ดี”

(ศรีบูรพา, 2555, หน้า 86)

เห็นได้ชัดว่า ทุกคำพูดของหม่อมราชวงศ์กীরติ ล้วนแล้วแต่มีเหตุผล เพราะเธอใช้เหตุผลนำทาง ไม่ได้ใช้อารมณ์และความรู้สึกนำทางอย่างนพพร นอกจากนี้เธอยังยึดมั่นถือมั่นในความถูกต้องมาก่อนการ ยึดเอาความถูกต้องของตนเป็นที่ตั้ง

เมื่อหม่อมราชวงศ์กীরติและสามีกลับมาที่ประเทศไทย นพพรเคยซักถามในจดหมายอีกรอบด้วยความรักที่เกิดขึ้นตามวัยหนุ่มชายคนหนึ่ง แต่สิ่งที่เธอทำได้มีแค่ข้อสัตย์กับสามีของตนเอง และตักเตือนให้นพพรได้หลุดพ้นจากความรักอันแสนทรมาณเช่นนี้ ดังข้อความในจดหมายว่า

“ฉันขอวิงวอนเธอ มิตรน้อยของฉัน เธอต้องพยายามเรียกกลับปรัชญาของเธอคืนมา เธอ ต้องควบคุมอารมณ์ของเธอไว้ให้มั่นคง เธอมีลักษณะแข็งแกร่งพอที่จะทำได้ ถ้าเธอไม่ปล่อยปลละ เลยมันเสียทีเดียว มันเป็นความสลดสังเวชใจเหลือเกินนักที่เธอจะร้องรำคร่ำครวญคิดถึงสตรีผู้ นั้น ซึ่งเป็นคนอาภัพ เป็นคนที่โชคชะตาได้ทอดทิ้งไม่เหลือวแลมาช้านานแล้ว ทั้งในปัจจุบันนี้เล่าก็ ไม่อยู่ในฐานะอันจะเป็นที่ไฝฝืนของใคร ๆ ได้เสียแล้ว”

(ศรีบูรพา, 2555, หน้า 113)

ด้วยเหตุนี้ นพพรจึงตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและสืบเหตุการณ์เก่า ๆ ที่เคยผ่านมาร่วมกันทั้งหมดกับ หม่อมราชวงศ์กীরติ จึงทำให้เกิดความรักที่สวนทางกัน

สุดท้ายก่อนจะสิ้นใจ หม่อมราชวงศ์กীরติยังไม่เคยพูดคำว่า “รัก” กับนพพร ได้ทั้งท้ายไว้ว่า “ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็ภูมิใจว่า ฉันมีคนหนึ่งที่ฉันรัก” ศรีบูรพาได้จบเรื่องด้วยโศกนาฏกรรม ทำให้ผู้อ่านมีความซาบซึ้งใจและประทับใจในฉากที่หม่อมราชวงศ์กীরติจากไปอย่างเงียบสงบ

สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดปิตาธิปไตยในสังคมไทยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของสตรีไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้รับอิทธิพลจาก 3 ประการคือ 1) ยุคสมัยทางการเมือง 2) ครอบครัว 3) ภาพลักษณ์ความเป็นกุลสตรีในยุคสังคมปิตาธิปไตย ชีวิตของเพศหญิงเป็นชีวิตที่อ้ากัพ และไม่มีค่าเท่าเทียมเสมอเพศชาย โดยปรากฏการกดขี่ ลิดรอนสิทธิ และจำกัดเสรีภาพในการใช้ชีวิตผ่านโครงสร้างทางสังคม และแทรกซึมไปสู่วิถีชีวิตของผู้คนจนเกิดเป็นความเคยชิน ยึดถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ จนกลายเป็นค่านิยมที่ยึดมั่นถือมั่นมาโดยตลอด เช่น เกิดเป็นผู้หญิงไม่ได้รับการศึกษาสูงเท่าผู้ชาย ไม่สามารถไปเรียนนอกบ้านได้ จะต้องเรียนกับแม่ในบ้านของตนเอง รวมทั้งการปฏิบัติตามคำสั่งของบุพการีและสามีอย่างเคร่งครัด ต้องปรนนิบัติรับใช้สามีให้เป็นที่พึงพอใจเสมอ ด้วยถือว่าเพศชายเป็นเพศที่มีสิทธิ ศักดิ์ศรี และมีคุณค่าต่อสังคมมากกว่าเพศหญิงประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ผู้หญิงกับปิตาธิปไตยในนวนิยายของอุทิศ เหมะมูล ของสรยา รอดเพชร (2557) โดยใช้แนวคิดแบบรักต่างเพศ (heterosexuality) แนวคิดนี้มองว่าผู้ชายเป็นฝ่ายเริ่มหรือเป็นผู้นำในขณะที่ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายยอมตามในทุกความหมายความเชื่อนี้สะท้อนการผลิตซ้ำความคิดแบบผู้ชายเหนือกว่าทำให้ผู้ชายเป็นฝ่ายนำและผู้หญิงต้องยอมตาม (ชลิตาภรณ์สงสัมพันธ์, 2547 อ้างถึงใน สรยา รอดเพชร. 2561, 72) แสดงให้เห็นว่าสังคมในสมัยนั้นขาดความเท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงกับเพศชายนอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง อำนาจของผู้หญิง : การท้าทายความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับแนวคิดปิตาธิปไตยในนวนิยายสมัยใหม่ของไกล่รุ่ง ภู่ออนโสม (2563) กล่าวถึงถึงผู้หญิงไม่ใช่แค่ตกอยู่ในอำนาจของผู้ชาย และสามารถลุกขึ้นมาเพื่อต่อต้านสิ่งที่ไม่ยุติธรรมเหล่านี้ เพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพด้วยข้อกฎหมาย เมื่อศึกษาประเด็นที่ผู้เขียนได้นำเสนอในงานวิจัยครบถ้วน ทำให้ผู้วิจัยนึกถึงซีรีส์วันทองที่เพิ่งได้ออกอากาศในช่วงเวลานี้ ซึ่งเป็นฉบับดัดแปลงจากราวคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน เพราะประเด็นหลักของซีรีส์เรื่องนี้ เป็นการทำให้คนในสังคมเห็นถึงคุณค่าของผู้หญิง ผ่านการเล่าเรื่องในอดีตและพยายามขัดขืนความคิดที่ไม่ยุติธรรม จนทำให้ผู้หญิงกลายเป็นที่ยอมรับในสังคม แม้ว่าซีรีส์เรื่องนี้จะมีความแตกต่างกับฉบับดั้งเดิมอย่างมาก แต่ถือเป็นการผลิตซ้ำ (Remake) เพื่อให้ทุกคนกลับมาสนใจในสถานะที่เป็นวันทอง ซึ่งเป็นผู้หญิงที่มีนิสัยเก่งกล้าและเป็นผู้ที่มีความสำคัญเพื่อเรียกร้องผู้หญิงกับผู้ชายควรมีศักดิ์ศรีและคุณค่าเท่าเทียมกันอีกครั้ง แต่ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาโครงสร้างเชิงลึกทางสังคมที่เป็นเหตุให้เกิดการลดทอนคุณค่าของสตรีผ่านตัวละครที่ปรากฏในนวนิยาย ทำให้เห็นถึงภาพสะท้อนบุรุษมีอำนาจและสิทธิเหนือผู้หญิงในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง 2475 ได้ชัดเจน

การที่ศรีบูรพาได้ประพันธ์เรื่องข้างหลังภาพนี้ด้วยภาษาที่งดงาม และกลวิธีการเขียนที่จับใจผู้อ่านทำให้ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในสมัยนั้นได้ปรากฏออกมาผ่านเรื่องราวของหม่อมราชวงศ์กิริตอย่างชัดเจนซึ่งเป็นการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงกับเพศชายในยุคหนึ่ง ไม่ว่าจะสังคมปิตาธิปไตยจะเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยมานานเพียงใด แต่ก็ยังคงมีอิทธิพลในบริบทสังคมมาจนปัจจุบันนี้และผู้วิจัยหวังว่า ในอนาคตข้างหน้า เพศหญิงกับเพศชายจะได้รับความยุติธรรมเท่าเทียมกันที่แท้จริง

เอกสารอ้างอิง

ไกล่รุ่ง ภู่ออนโสสม. “อำนาจของผู้หญิง : การท้าทายความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับแนวคิดปิตาธิปไตยในนวนิยายสมัยใหม่,” วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 6, 1 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2563) :43-61.

ณรงค์กรณ รอดทรัพย์. “ปิตาธิปไตย : ภาพสะท้อนแห่งความไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิงในสังคมเอเชีย,” วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 4, 2 (มกราคม – ธันวาคม 2555) : 30.

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. “การประกวดนางงาม กับระบบชายเป็นใหญ่ในพื้นที่สาธารณะ,” วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา คณะคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 3, 1 (2557) : 83.

ศรีบูรพา. (2555). *ข้างหลังภาพ*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.

สรยา รอดเพชร. “ผู้หญิงกับปิตาธิปไตยในนวนิยายของอุทิศ เหมะมูล,” วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4, 1 (มกราคม – มิถุนายน 2561) : 55.

เสนห์ จามริก. (2548). *สิทธิมนุษยชน เกณฑ์คุณค่าและฐานความคิด*. มูลนิธิโครงการตำรามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.

อาทิตยา โสภา. (ม.ป.ป.). *ข้างหลังภาพ : ความรักที่สวนทาง*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรีลพบุรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.